

Kraków, 21 VII 2021

Dr hab. Piotr P. Małecki, prof. UEK
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa
Instytut Finansów
Katedra Finansów Rozwoju Zrównoważonego

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgra Przemysława Suchodolskiego
pt. „Efektywność ekonomiczna Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy
Państwowe”, napisanej pod opieką naukową dra hab. Jakuba Kraciuka,
prof. SGGW
Instytut Ekonomii i Finansów SGGW w Warszawie**

1. Formalna podstawa opracowania recenzji

Formalną podstawę opracowania recenzji stanowi pismo z dnia 1 III 2021 roku Dyrektora Instytutu Ekonomii i Finansów SGGW w Warszawie, dra hab. Mariusza Maciejczaka. prof. SGGW.

2. Wybór tematu badań, cel rozprawy i hipoteza badawcza

Pan mgr Przemysław Suchodolski poruszył w swojej pracy doktorskiej interesującą i ważną tematykę funkcjonowania państwowego przedsiębiorstwa „Lasy Państwowe” w aspekcie jego efektywności ekonomicznej. Uczynił to w kontekście otoczenia instytucjonalnego, modelu organizacyjno-funkcjonalnego oraz efektywności technicznej, produkcyjnej i alokacyjnej. Tematyka ta jest zarazem bardzo aktualna, w świetle narastającego zjawiska globalnego kryzysu klimatycznego, gdyż dotyczy działalności instytucji zajmującej się gospodarowaniem ważnym zasobem środowiskowym, jakim są zasoby leśne.

Przedmiotem badań w pracy jest kategoria efektywności odniesiona do oceny

funkcjonowania specyficznej organizacji gospodarczej, jaką jest Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe”. Specyfika tegoż polega na tym, że jego jedynym celem nie jest generowanie zysku, ale również dbałość o istotny element ogółu zasobów naturalnych, jakim są zasoby leśne, które uważa się za dobro publiczne. Jest to zapisane w misji „Lasów Państwowych”, o czym zresztą kilkakrotnie wspomina Autor w swojej pracy. Z drugiej strony zagadnienie i pojęcie efektywności jest wielopłaszczyznowe i trudne do jednoznacznej interpretacji i zdefiniowania. Podlega nieustannym dyskusjom w gremiach naukowych z różnych dyscyplin, a interpretowane jest różnie - w zależności od dyscypliny naukowej, która się tym terminem posługuje.

Autor formułuje w swojej pracy jeden cel główny oraz pięć celów szczegółowych. Celem głównym dysertacji jest ocena efektywności ekonomicznej przedsiębiorstwa „Lasy Państwowe” oraz podległych im nadleśnictw.

Natomiast cele szczegółowe pracy doktorskiej Autor sformułował w sposób następujący:

1. Identyfikacja i ocena uwarunkowań efektywności ekonomicznej nadleśnictw oraz czynników jej zróżnicowania.
2. Ocena efektywności technicznej, produkcyjnej i alokacyjnej Lasów Państwowych.
3. Identyfikacja otoczenia instytucjonalnego nadleśnictw i Lasów Państwowych.
4. Ocena systemu redystrybucji środków finansowych pochodzących z Funduszu Leśnego w ramach jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych.
5. Ocena modelu organizacyjno-funkcjonalnego Lasów Państwowych.

Autor recenzowanej dysertacji postawił w jej pierwszym rozdziale pt. „Zagadnienia wstępne” pięć równoważnych hipotez badawczych. Brzmia one następująco:

1. Lasy Państwowe są podmiotem efektywnym ekonomicznie.
2. Lasy Państwowe osiągają efektywność ekonomiczną, mimo jej braku w części nadleśnictw.
3. Otoczenie instytucjonalne nadleśnictw ogranicza możliwość uzyskania przez nie efektywności ekonomicznej.
4. Mechanizm redystrybucji środków finansowych pochodzących z Funduszu Leśnego wpływa negatywnie na efektywność ekonomiczną Lasów Państwowych.
5. Zróżnicowanie efektywności ekonomicznej nadleśnictw zależy w największym stopniu od czynników przyrodniczych.

Autor nie wyróżnił hipotezy (hipotez) głównej i uszczegółwiających ją hipotez

cząstkowych, które to rozwiązanie jest częściej stosowane i wydaje się być bardziej uzasadnione. Ponadto, w moim przekonaniu, nie było potrzeby formułowania oddzielnie hipotezy pierwszej i drugiej. Hipoteza druga zawiera bowiem w sobie już treść hipotezy pierwszej.

Wybór tematu rozprawy należy uznać za trafny i ważny zarówno z punktu widzenia nauki jak również - potrzeb praktyki gospodarczej.

3. Konstrukcja i treść pracy

Rozprawa doktorska mgra Przemysława Suchodolskiego składa się z siedmiu nie nazbyt rozbudowanych rozdziałów. Większość z nich bowiem (poza dwoma) została podzielona na trzy podrozdziały. Proporcje treściowe w takim układzie pracy są jednak w większości rozdziałów zbliżone. Uboższy treściowo jest rozdział czwarty. Ponadto, co charakterystyczne, Autor wyróżnił jeden (pierwszy) rozdział nazwany - „Zagadnienia wstępne”, w którym ujął jedynie kwestie metodologiczne i podobne.

Praca nie jest zbyt obszerna jak na typową rozprawę doktorską, gdyż liczy łącznie jedynie około 180 stron (licząc ze streszczeniem, oświadczeniami, bibliografią oraz spisami tabel i rysunków itp.). Składa się na nią, obok zwanego tekstu, 12 tabel oraz 23 rysunki. Treść pracy odpowiada tematowi określonymu w tytule. Struktura podziału treści jest w zasadzie prawidłowa, z wyjątkiem rozdziału pierwszego (o czym będzie jeszcze mowa). Poza tym układ rozdziałów można uznać za logiczny.

W recenzowanej rozprawie, poza nietypowym rozdziałem pierwszym, można wyodrębnić według klasycznego układu dwie części – teoretyczno-opisową (erudycyjną) oraz empiryczno-analityczną. Charakter teoretyczno-opisowy mają rozdział drugi i trzeci, z tym że trzeci rozdział dotyczy wyłącznie wykorzystywanych w pracy metod badawczych. Czwarty i piąty mają także charakter opisowy, jednak z licznymi elementami empirycznymi (w szczególności rozdział piąty). Dwa ostatnie rozdziały tej dysertacji są już w pełni empiryczno-analityczne i zawierają konkluzje badawcze, także w postaci własnych ocen Autora.

Krótki rozdział pierwszy pt. „Zagadnienia wstępne” ma charakter techniczny. Autor opisuje w nim cele pracy – jeden główny oraz pięć szczegółowych. Formułuje także pięć hipotez badawczych oraz opisuje zakres prowadzonych badań. Nieco szczegółowiej Autor omawia metody badawcze, którymi się posłużył w swojej pracy.

Drugi rozdział recenzowanej dysertacji ma charakter w pełni teoretyczny. Omówiono w nim dość szczegółowo trudne i wielopłaszczyznowe zagadnienie i pojęcie efektywności. Autor odniósł się do koncepcji ekonomicznych efektywności, które – Jego zdaniem – mogą dotyczyć

przedmiotu badań, jakim są „Lasy Państwowe”. W pierwszym rzędzie dokonano prezentacji terminu i typologii efektywności w różnych nurtach nauk ekonomicznych. Następnie Autor pokazał zagadnienie efektywności ekonomicznej według różnych teorii ekonomicznych. Pogrupował je przy tym w dwie, to jest - Nową Ekonomię Instytucjonalną oraz teorie wspomagające, do których zaliczył: teorię hierarchii źródeł finansowania, teorię monopolu oraz teorię rozwoju zrównoważonego.

Kolejny rozdział pracy ma charakter w pełni metodyczny. Autor zaprezentował w nim możliwości wykorzystania różnych metod do oceny efektywności funkcjonowania specyficznego przedsiębiorstwa, jakim są „Lasy Państwowe”. Posłużył się takimi metodami, jak: DEA (ang. Data Envelopment Analysis), klasyczne wskaźniki finansowe (ROA, ROE, ROS, NOPLAT) i statystyczne metody badawcze (współczynnik korelacji liniowej Pearsona, średnia arytmetyczna, mediana, współczynnik zmienności itp.). Dodatkowo w rozdziale tym omówił aktualny stan wiedzy z zakresu badań efektywności funkcjonowania przedsiębiorstwa „Lasy Państwowe”. W ostatniej części tego rozdziału Autor pokazał możliwość zastosowania metody DEA do oceny efektywności w sektorze leśnictwa.

Kolejne części dysertacji mają już wymiar empiryczny i analityczny, początkowo - przynajmniej w części. Tak jest w krótkim rozdziale czwartym. Ma on zasadniczo charakter teoretyczno-opisowy, lecz - z elementami empirycznymi. Autor dokonał w nim ogólnego omówienia przedmiotu swoich badań, jakim jest przedsiębiorstwo „Lasy Państwowe”. Podjął także takie zagadnienia, jak: cele badanego przedsiębiorstwa, jego funkcjonowanie, pozycja rynkowa oraz perspektywy rozwoju.

Rozdział piąty jest już w dużym stopniu empiryczno-analityczny. Autor pracy najpierw identyfikuje otoczenie instytucjonalne „Lasów Państwowych” i ich model organizacyjno-funkcjonalny, a następnie przeprowadza własną ocenę tychże. Szczególnie dogłębna, a tym samym wartościowa, jest ewaluacja modelu organizacyjno-funkcjonalnego przedsiębiorstwa. Następnie Autor dokonuje identyfikacji przyrodniczych czynników zróżnicowania efektywności ekonomicznej jednostek organizacyjnych przedsiębiorstwa, jakimi są nadleśnictwa. Po czym je charakteryzuje.

Najistotniejszy i zarazem najwartościowszy, z punktu widzenia podjętej tematyki, jest rozdział szósty. Jednocześnie ma on w sobie największy „ładunek empiryczny”. W nim Autor dysertacji przeprowadza wnikliwą analizę i ocenę efektywności wydzielonych podległych „Lasom Państwowym” jednostek, jakimi są nadleśnictwa. W pierwszym rzędzie ocena ta dokonana jest przy użyciu różnych wskaźników finansowych w odniesieniu do wszystkich nadleśnictw. Następnie ocena przeprowadzana jest w trzech ujęciach - efektywności technicznej,

produkcyjnej i alokacyjnej poszczególnych nadleśnictw. W podrozdziale podsumowującym zaprezentowana jest ogólna ocena efektywności nadleśnictw uwzględniając różnicowania w tym względzie.

Ostatni rozdział tej dysertacji odnosi się bezpośrednio do jej tytułu – czyli efektywności „Lasów Państwowych” jako całości. Zawiera też w sobie wszystkie ogólne konkluzje wynikające z prowadzonych badań. Ta część pracy jest jednakże, w moim przekonaniu, zbyt krótka jak na odrębny rozdział w pracy. Poza tym, według stosowanych powszechnie standardów prac naukowych w wypadku dzielenia go na podrozdziały, powinno ich być co najmniej trzy, a w tym wypadku – są tylko dwa. Z drugiej jednak strony należy docenić zawartość treściową (choć krótką) tego rozdziału. Autor przeprowadził w nim wnikliwą ocenę efektywności ekonomicznej państwowego przedsiębiorstwa „Lasy Państwowe” wypracowując w tym zakresie własny model oceny uwarunkowań na bazie jednego z analizowanych lat.

4. Ocena merytoryczna oraz uwagi formalne

Rozprawę doktorską Pana mgra Przemysława Suchodolskiego oceniam jako dobrą, choć nie - jako wybitną. Jej Autor osiągnął w swoich badaniach szereg zamierzonych efektów o charakterze naukowym, jak również - aplikacyjnym. Do najważniejszych z nich należą w mojej ocenie następujące:

- znajomość zagadnienia, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej, jak też aktualnych problemów z tego zakresu,
- umiejętne łączenie ogólnej wiedzy, danych empirycznych i wyników badań przede wszystkim z zakresu ekonomii, nauki o finansach, ale również - nauk przyrodniczych,
- wykorzystanie metod ekonometrycznych do oceny tendencji oraz zależności pomiędzy różnymi zmiennymi opisującymi badane zjawiska,
- sformułowanie rekomendacji w zakresie zmian w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa „Lasy Państwowe” w celu zachowania, względnie poprawy jego efektywności,
- sformułowanie propozycji dalszych rozszerzających badań z zakresu problematyki podejmowanej w dysertacji.

Recenzowana rozprawa stanowi oryginalne opracowanie o charakterze w pełni naukowym. Potwierdzeniem tego są także niektóre moje sformułowania zawarte w części recenzji dotyczącej konstrukcji i treści pracy. Również język, jakim posługuje się Autor jest właściwy, jak dla opracowań naukowych.

Praca napisana jest starannie, ciekawie i poprawną polszczyzną. Nie dostrzegłem nigdzie poważniejszych uchybień o charakterze językowym. Także od strony edycyjnej praca wykonana jest generalnie z dużą starannością. Jakkolwiek można dostrzec kilka mankamentów w tym zakresie. Zestawiłem je na końcu tej części mojej recenzji, podobnie jak kilka krytycznych uwag o charakterze ogólnym.

Autor recenzowanej dysertacji zastosował w swojej pracy właściwie, w moim przekonaniu, dobrane metody badawcze. Są to: studia i analiza literatury naukowej polskiej i zagranicznej, aktów prawnych oraz innych materiałów źródłowych (w tym: sprawozdań finansowo-gospodarczych „Lasów Państwowych”, raportów o stanie lasów w Polsce i publikacji GUS), analiza wskaźnikowa, analiza statystyczna (w tym badanie zależności pomiędzy różnymi zmiennymi).

Doktorant w zasadzie poprawnie sformułował w pierwszym rozdziale pracy pięć hipotez badawczych, jakkolwiek pierwsze dwie mogłyby być połączone w jedną, o czym wspominam w drugim punkcie tej recenzji. Hipotezy te zostały poprawnie zweryfikowane wykorzystując do tego celu przyjęte metody badawcze. Niektóre z nich zostały potwierdzone, a inne – odrzucone.

Praca jest, moim zdaniem, wystarczająco mocno osadzona w teorii ekonomii. W szczególności dotyczy to rozdziału drugiego, a także w pewnym stopniu także - rozdziału trzeciego.

Autor pracy korzystał z umiarkowanie obszernego materiału bibliograficznego, tj. około 160 pozycji w postaci: książek i monografii, artykułów w czasopismach, materiałów konferencyjnych, publikacji statystycznych, stron internetowych, aktów prawnych i różnych innych dokumentów (raporty, sprawozdania itp.). Dobór wykorzystanych pozycji literaturowych jest, w moim przekonaniu właściwy, choć nie nazbyt obszerny. W materiale tym występuje wiele pozycji obcojęzycznych – anglojęzycznych, ale - co warto podkreślić - także jedna w języku słowackim.

Sporą część rozdziału drugiego (punkt 2.3.3) Autor poświęcił – i słusznie – idei i teorii rozwoju zrównoważonego. Brakuje mi tu jednak właściwego odniesienia do genezy rozwoju zrównoważonego. Warto było przywołać, w tym aspekcie, postać Gro Harlem Brundtland i międzynarodowy raport sporządzony pod jej kierunkiem pt. „Nasza wspólna przyszłość”.

Mam wątpliwości, co do trafności zapisów w ostatnim akapicie na stronie 82. Jest tam następujące sformułowanie: „Zwiększająca się regularnie lesistość i dostępność lasów dla społeczeństwa, przy jednoczesnym dbaniu o ich kondycję środowiskową, pozytywnie wpływają

na obraz kreowany przez Lasy Państwowe oraz zaufanie do tego podmiotu.” Czy Autor ma dowody empiryczne na poparcie tak sformułowanych tez. W szczególności chodzi mi o dbanie przedsiębiorstwa „Lasy Państwowe” o kondycję środowiskową lasów oraz o zaufanie społeczne do tego podmiotu.

W rozdziale piątym (punkt 5.1.3) Autor opisuje dosyć szczegółowo otoczenie prawne „Lasów Państwowych”. Budzi więc moje zdziwienie pominięcie w tym aspekcie ważnej dla przedmiotu badań (co Autor zresztą sam podkreśla w cytowanym dalej fragmencie Jego pracy) ustawy o ochronie przyrody. Jest tylko krótkie sformułowanie na stronie 83 – „, ustawa o lasach, czy ustawa o ochronie przyrody są dedykowane do funkcjonowania Lasów Państwowych i determinują ich działania.”

Autor dokonuje w sposób prawidłowy, przy pomocy wielu metod, skomplikowanych obliczeń efektywności ekonomicznej „Lasów Państwowych” traktując jednak badane przedsiębiorstwo jako typowy podmiot gospodarczy, którego podstawowym celem jest generowanie zysku. Tymczasem, jak sam wielokrotnie pisze, „Lasy Państwowe” mają wpisane w swoją misję dbałość o stan zasobów leśnych jako dobra publicznego i realizację idei zrównoważonego rozwoju. Czy nie należało zatem podjąć próby uwzględnienia w dokonanym rachunku efektywności także kosztów zewnętrznych (strat ekologicznych) powodowanych (nadmiernym) wyrębem drzew lub choć zwrócić uwagę na to zjawisko? Być może będzie to asumpt do dalszych badań Autora.

Praca odnosi się generalnie do oceny efektywności prowadzenia gospodarki leśnej w Polsce w oparciu o działalność monopolistycznego przedsiębiorstwa, jakim są „Lasy Państwowe”. Czy nie należałoby podjąć próby dokonania badań porównawczych w tym zakresie w stosunku do rozwiązań w innych wybranych krajach Unii Europejskiej?

W recenzowanej pracy doktorskiej dostrzegłem kilka mniej lub bardziej istotnych potknięć merytorycznych bądź usterek edycyjno-formalnych. Przedstawiam je w kolejności wynikłej z treści pracy:

- W kilku miejscach pracy występują błędy o charakterze edycyjnym bądź formalnym. Nie opisuję ich szczegółowo, podając jedynie numery stron – 7 (dwukrotnie), 46, 50, 83, 114, 118, 155, 165;
- Na początku każdego z rozdziałów Autor zamieszcza krótki fragment w postaci uwag ogólnych. Nie jest on jednak numerowany pomimo numerowania pozostałych części rozdziału.
- Na stronie 41 Autor przywołuje nieistniejącą „ustawę o ochronie środowiska z 27 kwietnia 2001 roku”. Niewątpliwie chodziło Autorowi o obowiązującą ustawę –

Prawo ochrony środowiska, która zastąpiła ustawę o ochronie i kształtowaniu środowiska z 1980 roku;

- Na rysunku 5 na stronie 85 występuje dziwnie brzmiące sformułowanie „ciała pilnująco-doradcze” Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych. O ile w dalszej części rysunku pokazano „zespoły doradcze ...”, o tyle „ciał pilnujących ...” nie można dostrzec;
- Na stronie 173 w spisie bibliografii błędnie podano nazwisko prof. Bazylego Poskrobko. To wprawdzie drobna tzw. literówka, lecz postać ta jest na tyle znana w kręgach naukowych z dziedziny ekonomii środowiska, że jej nazwisko nie powinno „przekrecone”;
- W przypisach bibliograficznych (na dole strony) po sformułowaniu „ibidem” nie podawano numeru (numerów) strony;
- W spisie aktów prawnych pominięto wymienioną w tekście ustawę o ochronie przyrody;
- Opis (tytuł) rysunku 11 na stronie 114 jest, moim zdaniem, wadliwy. Brak w nim bowiem właściwego opisanie miar prezentowanego zjawiska. Każdy element typu rysunek, tabela itp. powinien być wystarczająco opisany, bez wczytywania się w tekst. Wskaźniki zróżnicowania terenu (ich wielkości – w legendzie do rysunku) i ich miary nie są wyjaśnione.

Poza wymienionymi, w tytule tabeli 4 na stronie 91 użyto sformułowania „Bilans Funduszu Leśnego”. To poważna usterka. Bilans, jak wiadomo, to zestawienie aktywów i pasywów jednostki, a nie – zestawienie zwiększeń i zmniejszeń jej środków finansowych. Chodzi tu natomiast o stan środków Funduszu Leśnego. I takie właśnie prawidłowe sformułowanie występuje w sprawozdaniu „Lasów Państwowych”, które Autor przytacza jako źródło danych do omawianej tabeli.

Ponadto niektóre fragmenty nie są w pełni zrozumiałe dla czytelnika. Na przykład na stronie 43 w drugim akapicie niezrozumiałe jest sformułowanie: „Odnosząc się do efektywności ekonomicznej w ramach ekonomii, należy zrównoważonego rozwoju zwrócić uwagę na długotrwałość procesu,”. Podobnie jest na stronie 157, gdzie w pierwszym akapicie (pierwszym pełnym na tej stronie) zapisano niezrozumiałe sformułowanie brzmiące: „..... współczynnika korelacji Pearsona pozyskania oraz efektywności technicznej”.

5. Konkluzja

Na podstawie lektury recenzowanej rozprawy stwierdzam, że ma ona w pełni charakter naukowy i jest osadzona w teorii ekonomii. Stanowi przy tym rzetelne opracowanie naukowe dotyczące zagadnienia efektywności ekonomicznej podmiotu gospodarczego – jednakże specyficznego, bo winnego również realizować także „pozabiznesowe” zadania, jak choćby dbałość o trwałość zasobów przyrodniczych. Co zwłaszcza dziś wobec wyzwań związanych z narastającym kryzysem klimatycznym w skali globalnej ma ogromne znaczenie.

Recenzowana praca doktorska została zrealizowana po przeprowadzeniu obszernych i wnikliwych studiów literatury naukowej oraz innych materiałów źródłowych. Doktorant wykazał się przy tym dobrym rozeznaniem podjętych zagadnień, między innymi w zakresie ekonomii, nauki o finansach, ekonometrii, a także – nauk przyrodniczych. Zamierzone cele dysertacji zostały osiągnięte, a Doktorant poprawnie zweryfikował postawione hipotezy badawcze.

Biorąc pod uwagę całość wywodów zaprezentowanych w niniejszej recenzji, pomimo pewnej liczby uwag krytycznych, ale mając też na względzie opisane wcześniej zalety recenzowanej pracy wyrażam jednoznaczną opinię, że jej Autor wykazał się odpowiednią wiedzą teoretyczną z zakresu ekonomii oraz samodzielnie i w dojrzały sposób rozwiązał postawiony problem naukowy. Zatem recenzowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017, poz. 1789) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669). Stanowi to wystarczającą przesłankę do wniosku o przyjęcie recenzowanej pracy jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pana mgra Przemysława Suchodolskiego do publicznej obrony swoich tez.

[Piotr P. Małecki]

